

RUDOLF STEINER K OKNŮM PRVNÍHO GOETHEANA

Na skleněných tabulích najdete vybroušeno mnohé z obsahu naší duchovní vědy, vždy imaginativně zřeno - snící člověk, bdící člověk ve své bytosti, různá tajemství stvoření atd. To všechno nikoli v symbolech, nýbrž v nazírání; všechno míněno umělecky, avšak hotové teprve,

až je prosvítí slunce.

Pro dornašskou stavbu tedy vyvstala nutnost, která by v Mnichově nebyla vyvstala, kdyby ta věc byla bývala jen vnitřní architekturou - nutnost vsadit okna.

Chcete-li těmto oknům rozumět, pak vás prosím, abyste nejprve učinili pokus obsáhnout celou myšlenku této dřevěné stavby. Tak jak tu stojí, není ještě žádným uměním nebo přinejmenším žádným uměleckým dílem. Uměleckým dílem je s ohledem na sloupy, stěny a sochařské utváření. To celé, a nemá to mít žádný dekorativní charakter, nemá to tedy být také v dekorativním smyslu uzpůsobeno, tento celek je vlastně takový, že člověk, který se na něj dívá, musí mít s každým zakřivením linek, s každým plošným utvářením jisté pocity a myšlenky. Jen tato zakřivení linek a plošná utváření sledujeme svým zrakem. Sledujeme je pocitujícím zrakem. Co tu budeme v duši prožívat, necháme-li pohled klouzat podél uměleckých děl, to vlastně teprve dává umělecké dílo s ohledem na dřevěnou skulpturu. Umělecké dílo vzniká vlastně teprve v lidské mysli. Betonová spodní část a část dřevěná jsou přípravou uměleckého díla. Umělecké dílo musí člověk vlastně sám vystavět teprve v požitku tvarů. To je proto takřikajíc ta nejduchovnější část stavby. Co je vepracováno do dřeva, to je ta nejduchovnější část stavby. Co vzniká jako umělecké dílo, je zde vlastně teprve tehdy, je-li přijímající duše naslouchajícího nebo hovořícího uvnitř.

Vyvstala tedy nutnost vsadit okna, vždy jedno okno do jedné části, která je mezi dvěma sloupy. Pro tato okna

1 V německém orig. *Genu/i* - pozn. překl.

vyvstala pak dalším pokračováním dotyčné stavební myšlenky nutnost hledat vhodnou sklářskou techniku. Byly vzaty jednobarevné skleněné tabule a do nich byly vbroušeny odpovídající motivy, takže zde máme broušená skleněná okna. Tímtéž nástrojem, který v malém používá zubař, vrtá-li zub, tímtéž materiálem bylo v silné skleněné tabuli vybroušeno to, co bylo třeba vybrousit, aby se dosáhlo různé tloušťky skla. Různá tloušťka skla dala ony motivy.

Jednotlivá skleněná tabule je jednobarevná; barvy jsou takové, aby ve své vzájemné posloupnosti dávaly harmonii. Stavba bude mít v ose symetrie vždy po jednom oknu stejné barvy, směrem od vchodu, takže budeme mít harmonii barev v evoluci. Ale ani zde není umělecké dílo - okno jako umělecké dílo - ještě hotové. Hotové je teprve, svítí-li přes ně slunce; takže je zde tedy v soustavě skleněných oken vytvořeno něco, kdy živá příroda, která je venku, musí spolupůsobit s broušením skla, aby tu bylo umělecké dílo.

Na skleněných tabulích najdete vybroušeno mnohé z obsahu naší duchovní vědy, vždy imaginativně zřeno: snící člověk, bdící člověk ve své bytosti, různá tajemství stvoření atd. To všechno nikoli v symbolech, nýbrž v nazírání; všechno míněno umělecky, avšak hotové teprve, až je prosvítí slunce. Tedy také zde, kde musel být jiným prostředkem učiněn pokus překonat tento prostor jeho vlastním uzavřením, byl tento pokus učiněn. Byl učiněn u dřeva a v jeho architektuře a skulptuře, ve tvarech, které čistě duševně, v nazírání, tento prostor překonávají a vedou za něj. Smyslově konkrétněji to začíná už u oken. Tady je spojení se slunečním světlem, které přes ně prochází, vstupuje sem

z vesmíru a září naším viditelným světem, něčím, co k tomu patří. Tyto dvě části by tedy přednostně odpovídaly duševnímu živilu. Tady je zvenčí tím, že se setká světlo a vybroušené sklo, způsobeno, co vlastně vzniká jako umělecké dílo, jako duševní živel; zatímco u dřevěné skulptury to je duchovno, co je v lidské duši samotné prožíváno jako umělecké dílo.

*Z přednášky z 3. července 1918,
v „Erdensterben und Weltenleben“
GA 181, Domach 1991, s. 309-311*

O POMĚRU STĚNY A OKEN

Až jednou přijdete do Dornachu k naší stavbě, která má obsáhnout naši duchovně vědeckou vysokou školu, pak shledáte vše pojato jinak, než věci pojímalo dosavadní umění. Uvidíte, že již samotné stěny jsou pojaty jinak. Co v podstatě znamená taková stěna ve veškerém dosavadním umění, ve veškeré architektuře?

Stěna znamená uzavření. Člověk byl uvnitř něčeho, co je stěnami uzavřené, a to muselo být také vyjádřeno uměleckými motivy, uměleckými formami. Člověk musel cítit, že je uvnitř něčeho. V Dornachu se tato tradice, která je tisíciletá, přerušuje. Stěny - samozřejmě, musí to být vzato umělecky - nejsou takové, aby se člověk cítil uzavřen, nýbrž všechno je tvarováno tak, všechno je umělecky utvářeno tak, aby se stěna stala duchovně-duševně průzračnou, aby člověk měl ve svém

nitru pocít, že stěna přestává existovat. Každým ohybem je duše uváděna do takové nálady, že tyto stěny pocítuje jako duševně průzračné. To je v oknech přivedeno až do hmoty.

Pro okna jsem vymyslel princip broušení skla, to znamená, že jednobarevné skleněné tabule se opracují tak, že jsou vyrývány diamantovým kolíkem a uměleckým dílem jsou teprve tehdy, svítí-li skrz ně venkovní slunce, je-li vytvořeno spojení skrze venkovní svět. Teprve procházející sluneční svít činí vyryté uměleckým dílem. Tak se ale také zacházelo s uměleckostí ve tvarování: stěny, které se ničí, aby člověk neseděl uvnitř jako v uzavřeném prostoru, ale jako by se nacházel jako mikrokosmos v bezprostředním spojení s makrokosmem, jako by byl těsně spjat s celým vesmírem.

*Z přednášky Z13. července 1919, v
„Geisteswissenschaftliche Behandlung sozialer und
pädagogischer Fragen GA 192, Domach 1991, s. 293*

ČERVENÉ ZÁPADNÍ OKNO

Jestliže se podíváte na motivy oken, nesmíte si myslet, že zde má člověk co dělat pouze se symbolickými postavami. Můžete to vidět již na této větší nástěnné okenní tabuli (červené okno). Na těchto okenních tabulích není utvářeno nic jiného, než co skýtá imaginace. Jsou mystikové, kteří vytvářejí mystiku s povrchními sentencemi a podivnými

představami a kteří ustavičně objasňují, že fyzicky smyslový zevní svět je svým způsobem mája, iluze. K člověku často přistupují lidé a říkají, že ten a ten je velikým mystikem, protože pořád deklamuje, že zevní svět je mája. Fyzická lidská tvář má něco, co je mája, co je veskrze lží, co je v pravdě něčím jiným. To, co se objevuje na této nástěnné skleněné tabuli, není něčím symbolizujícím; je to bytost, na kterou se díváme, která jen nevypadá pro duchovně pozorujícího tak, jak vypadá navenek pro smyslové nazírání. Hrtan je veskrze utvářejícím orgánem pro étemo; hrtan je jako fyzický hrtan opravdu mája, a to, co je pouze fyzicky-smyslovým nazíráním, není skutečnost. Co stojí duchovně za tím? Duchovní skutečnost, že člověku je opravdu našeptáváno do ucha, vlevo i vpravo, co je světovými tajemstvími. Takže skutečně můžeme říci: býk mluví do levého ucha, lev do pravého ucha. Chce-li někdo znázornit něco takového jako motiv v obraze nebo ve slovech, může do slov vložit jen totéž, co je již v obraze samotném. Musíme si ovšem uvědomit, že takovému obrazu může člověk rozumět jenom tehdy, žije-li v tomto světovém názoru, z něž obraz vzešel. Člověk, který nestojí živě v křesťanském pociťování, nebude se také moci chovat s porozuměním vůči zobrazením, jak je vytvořilo křesťanské umění.

Umělec prožívá mnohé, vžije-li se do zření; ale takový zážitek nesmí být převeden do abstraktních myšlenek, jinak začne ihned ztrácet jas.

Slova Rudolfa Steinera provádějícího Goetheanem účastníky Summer Art Course 25. srpna 1921, v „Der Baugedanke des Goetheanum“, GA 289/290

Postupuje-li člověk s takovýmto umeleckým pocíťováním,
í

;

pak se také může odvážit k tomu, že vytvoří motivy, které
jsou v těchto oknech. Nemohu jít samozřejmě do detailů, ale
upozorním vás na ono modré okno, tam, kde v obou
postranních oknech* vidíte lidskou postavu, lidskou postavu
ve dvou situacích. Jednou žijí v člověku všechny ty
vlastnosti, které žijí v lovcích, když zalící na zvíře, které chce
sestřelit.

V tom, co je vyryto ve skle, najdete zobrazeno celé toto nitro člověka,
najdete ve figurálním zobrazení odlito vše-
chno to, co v něm žije. Dospěje-li k určité etapě vnitřního prožívání,
nemůže člověk jinak, než dát podobu tomu, co
jako vášň žije v nitru. A představíte-li si pak zase celý ten
obraz v metamorfickém pokračování, pak budete mít v
pravém křídle toto: Člověk postoupil od záměru sestřelit
ptáka k vykonání činu; zalícil a střílí. Co se dříve událo,
proměňuje se v to další, co je pak ze skla vyryto v pravém
okně a co se slunečním světlem teprve dává umělecké dílo. i

Tak by se dalo probírat každé jednotlivé okno. Avšak
zde se nejedná o to, abychom přišli s interpretačními umě-
ními, nýbrž abychom se s pocíťováním oddali tomu, co
na

*

Rudolf Steiner hovoří o oknech prvního Goetheana, kde byla okna
trojdílná, jedno centrální se dvěma postranními. V této knize

najdete reprodukce oken druhého Goetheana, kde jsou motivy spojeny do okna jediného. To, co bylo okny postranními, přesunulo se pod hlavní výjev centrálního okna - pozn. překl.

ř

tom skle je. Právě když člověk usiluje o interpretační umění, přehledně onen vlastní umelecký záměr díla.

Z přednášky z 16. 10. 1920, v „Der Baugedanke des Goetheanum“, GA 289/290

Zde, v této modré sklenené tabuli, vidíte člověka, který - vlevo - lící, aby zastřelil ptáka ve vzduchu. V pravé tabuli vidíte, že tento člověk stiskl spoušť. Pták v levém poli je ve světelné sféře. Okolo člověka vidíte všelijaké postavy, které žijí viditelné v astrálním těle, jedenkrát, když chce vystřelit, podruhé, když vystřelil. Toto je realita, ovšem realita z profánního života. Dovedu si představit, že pro ty, kdo by se z niterného povznesení stále jen tak rozplývali, bude podnětem, pokud takové věci, jak jsou zde míněny, prožijí tak, že je zobrazena prostě lidská střelba.

Slova Rudolfa Steinera provádějícího Goetheanem účastníky Summer Art Course 25. srpna 1921, v „Der Baugedanke des Goetheanum“, GA 289/290

FIALOVÉ SEVERNÍ OKNO

Uměleckému dílu může samozřejmě porozumět jenom ten, kdo žije v celém tom duchovním proudu, z něhož toto umělecké dílo vzešlo. Naší ideální podobě s Ahri-manem a Luciferem tak budou s to porozumět jen ti, kteří jsou v tomto proudu.

To však je společné umeleckým dílům všech dob, že jsou srozumitelná jen pro ty, kteří jsou uvnitř tohoto duchovního proudu. Jen uvnitř tohoto duchovního proudu mohou být pravými uměleckými díly, avšak duchovní směr musí spočívat v nich. Právě tak, jako ten, kdo rozumí Sixtinské madoně nebo, řekněme, Proměnění Krista od Raffaela, jako ten musí znát něco z tohoto duchovního proudu, z něhož tento obraz vyrostl, tak musí samozřejmě ten, kdo si něco prohlížel v naší stavbě, mít ve své duši, ve svém srdci to, co patří k našemu duchovnímu proudu. Potom však, má-li toto člověk v duši, musí umělecké dílo promlouvat samo, potom na to nemusí nikdo nic psát jako vysvětlení, nějaké jméno nebo něco takového.

Jestliže si tedy nějaký člověk bude prohlížet jedno z našich skleněných oken a uvidí dole jistý druh rakve a v ní mrtvého člověka a dále směrem nahoru uvidí na vinoucí se cestě, na něčem, co pozná jako klikatící se cestu, stát například starého muže, mladíka, dívku a dítě. Jestliže přijal náš duchovní proud, pak uvidí, že to je ohlédnutí. Jestliže člověk bezprostředně prošel branou smrti, vidí v ohlédnutí pozemský život. To je samozřejmě nutné vědět. Potom však obraz působí tím, co obsahuje, právě tak jako Sixtinská madona pro toho, kdo zná příběh Krista.

Z přednášky z 9. 1. 1916, v „Der Baugedanke des Goetheanum“, GA 289/290

RŮŽOVÉ JIŽNÍ OKNO

Zde byl učiněn pokus skutečně metamorfovat tělo - to můžete vidět z toho, že motivy, zde v těchto skleněných oknech jsou zčásti takové motivy, které vyplynou jako obrazy duševního života. Podívejte se například na toto růžově zbarvené okno zde. Na levém křídle uvidíte, jak se tu objevuje něco jako západní portál této stavby; na pravém křídle vidíte něco jako hlavu. Vlevo vidíte člověka sedícího na svahu, jehož pohled směřuje ke stavbě, a vpravo jiného člověka, jehož pohled směřuje k oné hlavě. Tím není míněno nic spekulativně mystického, tím je míněno bezprostřední prožitky vnitřního nazírání. Tato stavba nemohla vzniknout jinak, než že v ní člověk tajuplným způsobem pociťoval tvar lidské hlavy, a z organické síly na jedné straně a z tvaru lidské hlavy na straně druhé vyplyne pocitově podoba stavební formy. Proto si člověk sedící na svahu prohlíží ve své duši metamorfózu této stavby: jedenkrát jako lidskou hlavu, podruhé jako stavbu, vyjevující se navenek. Tím je dán motiv, který, smím-li to tak říci, ústí do niterného prožívání.

*Slova Rudolfa Steinera provádějícího Goetheanem
účastníky SummerArt Course 25. srpna 1921, v „Der
Baugedanke des Goetheanum“, GA 289/290*